

Kuczyński, Stefan Krzysztof

"Corpus Inscriptionum Poloniae, t. 2",
wyd., wstępem i komentarzem opatrzyli
Alicja Szymczakowa i Jan Szymczak pod
red. Ryszarda Rosina, Warszawa-Łódź
1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 73/3-4, 398-400

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

(1423—1432 r.). Pierwsza pisana wzmianka o Pfaffenschlagu z 1483 r. dotyczy już zapewne wsi opuszczonej: pleban slawonicki Georg Plank zezwolił czterem mieszkańcom założyć na jej terenie staw rybny. W 1581 r. wymieniono już tylko „las Pfaffenschlag”, a wykaz łąnów z 1657 r. wspominał, że wieś Pfaffenschlag jest opustoszała od niepamiętnych czasów.

Kompleksowe badania nad tak dobrze zachowanym obiektem pozwoliły archeologom z Brna uzyskać wyniki, które przyniosą chlubę badaniom czechosłowackim. Wnioski zostały przez V. Nekudę opracowane na tle całości osadnictwa obszaru nad górną Dyją, szczególnie interesującego ze względu na swe graniczne położenie. Specjalne dodatki (E. Rybničkovej, K. Rybnička, J. Kynela, K. Stránskiego, F. Hroudy, J. Štelcla, J. Maliny) przyniosą analizę paleobotaniczną, węglową, metalograficzną, archeomagnetyczną i petrograficzną znalezisk z Pfaffenschlagu.

Tom, wydany luksusowo, został zaopatrzony w znakomite ilustracje, plany i rysunki techniczne, a także w indeksy, wykazy bibliograficzne i obszerne streszczenie niemieckie. Imponujące to wydawnictwo godne jest zainteresowania nie tylko archeologów, lecz także mediewistów, historyków kultury materialnej wsi i rolnictwa.

B.Z.

Józef Wiktorowicz, *System fonologiczny języka niemieckiego ksiąg miejskich Krakowa w XIV wieku*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1981, s. 114.

Pracę napisał filolog dla filologów. Na uwagę historyka zasługuje konstatacja autora, że w księgach miejskich normy języka kancelaryjnego (średnio-wysoko-niemiecki) były od początku ściśle określone i różniły się znacznie od języka mówionego. Ten ostatni (dialekt śląski języka średnio-wysoko-niemieckiego) można natomiast uchwycić w brudnopisach, głównie w testamentach mieszczzańskich pisanych na luźnych kartach.

Autor ogranicza się do filologicznej analizy i konstatacji faktu. Historycy też zwracali uwagę na to zjawisko, przy czym rzecz wymaga dalszych badań. „Pisarze średniowieczni wyraźnie wyczuwali różnice między językiem pisanim a ustnym — Była to jakaś mało jeszcze dla nas jasna transformacja języka mówionego — transformacja, posiadająca jakieś swoje prawa i własną etykietę” (D. S. Lichaczow).

M.D.

Corpus Inscriptionum Poloniae t. II: *Województwo sieradzkie*, wydali, wstępem i komentarzem opatrzyli Alicja Szymczakowa i Jan Szymczak pod redakcją Ryszarda Rosina, Muzeum Okręgowe w Sieradzu, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa—Łódź 1981, s. 198.

Zainicjowana w 1971 r. akcja inwentaryzacji dawnych inskrypcji polskich zaowocowała trzema zeszytami tomu I wydawnictwa „*Corpus Inscriptionum Poloniae*”, obejmującymi zabytki epigrafiki z terenu Kielecczyny. Obecnie ogłoszony tom II korpusu przynosi inskrypcje z terenu województwa sieradzkiego; jego wydawcą jest Muzeum Okręgowe w Sieradzu. Inwentaryzację inskrypcji przeprowadził Zakład Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Łódzkiego oraz — jak

w poprzednim tomie — młodzi adepci historii, tu — członkowie Studenckiego Koła Naukowego Historyków UŁ.

Tom przynosi 186 inskrypcji z okresu do końca XVIII wieku, przeważnie łacińskich, występujących przede wszystkim w obiektach sakralnych. Najstarsza inskrypcja pochodzi z XIV w. (niezrozumiały napis na brązowej chrzcielnicy w kościele parafialnym w Szadku). Najwięcej napisów przypada na wiek XVII (85), co jest rezultatem charakterystycznego dla kultury sarmackiej wzrostu liczby tablic i płyt nagrobnych. Tablice i płyty nagrobne stanowią jednak niecałą czwartą część zabytków epigraficznych województwa sieradzkiego; jest to spowodowane brakiem większych nekropolii rodowych miejscowego możnowładztwa i szlachty. Inskrypcje z XVIII w. (w liczbie 70), umieszczane są już przeważnie na naczyniach, szatach liturgicznych i innym sprzęcie kościelnym oraz na obrazach i polichromii.

W rozmieszczeniu publikowanych inskrypcji występuje prawidłowość wynikająca ze znaczenia miejscowości. Najwięcej posiadają ich Sieradz (25) i Wieluń (24) jako ośrodki administracji państwowej oraz Warta (17) jako miejsce kultu błogosławionego Rafała z Proszowic, dalej Widawa (11) ze swoją akademią i Szadek (9), siedziba powiatu i starostwa niegrodowego. Materiał, w którym wykonane są inskrypcje to kamień (marmur zapewne chełciński i dębnicki oraz piaskowiec), mur ceglany (graffito), metal, blacha, drewno, płótno (napisy malowane) i tkanina (napisy haftowane). Niektóre inskrypcje występują na obiektach odznaczających się wysokimi walorami artystycznymi i stylowymi, jak tablice z Warty, Kwiatkowa i Szadka, które wydawcy wiążą z krakowskimi pracowniami rzeźbiarskimi, kamienna chrzcielnica z Charlupi Małej, świecznik metalowy z Warty, dzieło gdańskiego warsztatu K. Oldendorfa, chrzcielnica z kościoła w Widawie, wykonana przez krakowskiego ludwisarza Michała Otta, czy polichromie w kościołach bernardynów w Warcie i parafialnym w Skomlinie, autorstwa K. Więckowskiego i W. Żebrowskiego.

We wstępie wydawcy wszechstronnie omawiają zebrane w tomie inskrypcje pod względem ich formy i treści, w czym służą pomocą tabele, wykres, mapa rozmieszczenia zabytków epigrafiki oraz przerysy liter, enklaw, ligatur, znaków abrewiacji, znaków interpunkcyjnych oraz cyfr stosowanych w napisach. Interesujące są zwłaszcza uwagi na temat zasobu informacji, które przynoszą inskrypcje — ważne źródło poznania świadomości i kultury szlachty sieradzkiej. Nowością w omawianym tomie korpusu, godną kontynuacji w następnych tomach wydawnictwa, jest zamieszczenie na początku rysu historycznego badanego regionu (w opracowaniu Ryszarda Rosina).

Zasady edytorskie przyjęte w omawianym tomie korpusu nie odbiegają od tych, które przyjęto w tomie pierwszym. Odczyty inskrypcji ułożono w porządku alfabetycznym miejscowości, a w ich obrębie zastosowano układ chronologiczny dla zabytków znajdujących się w poszczególnych obiektach ich przechowywania. Każda inskrypcja lub grupa inskrypcji stanowiąca całość jest opatrzona numerem, po którym następuje adres i data powstania napisu (ta — zwłaszcza na tablicach nagrobnych nie musi pokrywać się z datą na nich występującą). W dalszej kolejności podane zostały: typ inskrypcji według klasyfikacji przyjętej w wydawnictwie, opis przedmiotu, na którym wykonano napis z określeniem materiału i w przypadku tablic — wymiar tablicy oraz typ pisma. W aparacie naukowym wymieniona jest literatura przedmiotu, nazwisko autora odczytu oraz uwagi dotyczące inskrypcji lub przedmiotów, na których występują. Większość inskrypcji opatrzona jest przypisami tekstowymi i rzeczowymi. W odniesieniu do elementów opisu i komentarza wydawców zauważmy, że podobnie jak w tomie I w adresie inskrypcji pominięto wezwania kościołów a w objaśnieniach osób pochodzenia szlacheckiego ich herb rodowy. Uwagi na temat inskrypcji i zwłaszcza przedmiotów,

na których występują, są niekiedy zbyt lakoniczne. Niedostatek tych informacji będzie mniej odczuwany, gdy spełniona zostanie zapowiedź wydania drukiem albumów z fotografiami i odrysami publikowanych inskrypcji (także z tomu I).

Posługiwanie się wydawnictwem ułatwiają indeksy nazw osobowych, nazw miejscowych i rzeczowy oraz streszczenie wstępu w języku francuskim.

S.K.K.

Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza, Zeszyty Naukowe UJ DLXI, Prace Historyczne, z. 65, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980, s. 367.

Wydawnictwo zawiera prace 13 autorów. Tematyka większości z nich koncentruje się wokół hasła: Długosz—środowisko—epoka.

Zbiór otwiera studium Henryka Samsonowicza „Przemiany gospodarcze w Polsce w I połowie XV w.”. Autor podkreśla rozwój ekonomiczny Polski czasów Długosza. Jego bazą były: korzystna międzynarodowa koniunktura gospodarcza oraz włączanie się różnych grup społecznych do gospodarki rynkowej. Z kolei o środowisku autora „Roczników” napisali: Bolesław Przybyszewski „Kapituła krakowska za kanonikatu Jana Długosza (1436—1480)” i Jerzy Wolny „Krakowskie środowisko katedralne w czasach Jana Długosza (1431—1480)”. Pierwszy z autorów przedstawił strukturę urzędów kapitulnych i diecezjalnych, ich obsadę personalną, działalność kapituły na polu dyplomacji, nauki i kultury. Drugi — działalność Długosza na dworze Zbigniewa Oleśnickiego, rozwój kaznodziejstwa katedralnego i jego wpływ na mentalność wielkiego dziejopisa. Aktywności Długosza na polu spraw publicznych poświęcił uwagę Marian Biskup „Działalność dyplomatyczna Jana Długosza w sprawach pruskich w latach 1454—1466”. Ukazał Długosza — administratora i znakomitego polemistę historyczno-prawnego. Natomiast Anna Buczek („Mecenat artystyczny Jana Długosza, w dziedzinie architektury”) zestawiała budowlane fundacje Długosza, omówiła ich cechy stylowe, kamieniarkę oraz tablice erekcyjne. Tekst zaopatrzone w ilustracje.

Kilka prac wiąże się ze spuścizną historiograficzną Długosza. Karol Górski („Litewskie powiązania »Banderia Prutenorum« Jana Długosza. Na marginesie książki Svena Ekhdala”) dyskutuje problem wiarygodności prac dziejopisa. O ideologii, interpretacji dziejów i patriotyzmie w dziełach Długoszowych pisze Stanisław Gałęda („Ocena niektórych problemów historii ojczystej w »Rocznikach« Jana Długosza”). Znaczenie twórczości Długosza dla badań genealogicznych podkreśla raz jeszcze praca Kazimierza Jasińskiego („»Annales Poloniae« Jana Długosza jako źródło do genealogii Piastów”). Natomiast o Długoszu-geografii napisała Wacława Szelińska („Jan Długosz i opis Małopolski w jego »Chorographia Regni Poloniae«”). Ważny jest przyczynek Julii Radziszewskiej dotyczący warsztatu Długosza — „Przejątki Długosza z »Litewskiego Latopisu«”.

Osobno sygnalizujemy pozostałe trzy prace: Wanda Semkowicz-Zarembina — „Autografy Długosza i jego warsztat w nowej edycji »Annales«”; Stanisław Cynarski, „Uwagi nad problemem recepcji »Historii« Jana Długosza w Polsce XVI i XVII wieku” (chodzi o renesans zainteresowania Długoszem wśród szlachty urzędniczej); Agnieszka Perzanowska, „Wiadomości źródłowe o życiu i działalności Jana Długosza”. Zamieszczono tu rejestry wzmianek źródłowych związanych z Długoszem. Jest ich około 500. Znaczenia tego materiału nie trzeba podkreślać.

M.D.